

CĪŅA PRET NABADZĪBU, SOCIĀLO ATSTUMTĪBU UN DISKRIMINĀCIJU

Atbalstot dalībvalstis cīņā pret nabadzību, sociālo atstumtību un diskrimināciju, Eiropas Savienība tiecas pastiprināt Eiropas sabiedrības integrāciju un kohēziju un nodrošināt visiem pilsoņiem vienādu piekļuvi pieejamajām iespējām un resursiem.

JURIDISKAIS PAMATS

Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 19. pants, 145.–150. pants un 151.–161. pants.

MĒRĶI

Cīņa pret nabadzību un sociālo atstumtību ir viens no ES un tās dalībvalstu īpašajiem mērķiem sociālās politikas jomā. Saskaņā ar LESD 153. pantu sociālā iekļaušana ir jāpanāk tikai ar nelegislatīvu sadarbību – atvērto koordinācijas metodi (AKM), savukārt LESD 19. pants ES ļauj veikt pasākumus cīņā pret diskrimināciju, gan sniedzot juridisko aizsardzību iespējamiem cietušajiem, gan arī izstrādājot veicināšanas pasākumus.

SASNIEGUMI

A. Nabadzības un sociālās atstumtības izskaušana

No 1975. gada līdz 1994. gadam Eiropas Ekonomikas kopiena īstenoja vairākus izmēģinājuma projektus un programmas ar mērķi cīnīties pret nabadzību un atstumtību. Tomēr, ņemot vērā to, ka nav juridiska pamata, Kopienas rīcība šajā jomā tika pastāvīgi apstrīdēta.

Situācija mainījās, 1999. gadā stājoties spēkā Amsterdamas līgumam, kurā sociālās atstumtības izskaušanu iekļāva kā vienu no Kopienas sociālās politikas mērķiem. Saskaņā ar LESD 160. pantu 2000. gadā tika izveidota Sociālās aizsardzības komiteja, kuras uzdevums ir sekmēt sadarbību starp dalībvalstīm un ar Komisiju.

Lisabonas stratēģijā, kuru izstrādāja 2000. gadā, tika izveidots uzraudzības un koordinācijas mehānisms, kas aptver mērķu noteikšanu, nabadzības līmeņa mērījumus, pamatojoties uz konkrētu rādītāju un kritēriju kopumu, pamatnostādnes dalībvalstīm un valstu rīcības plānus nabadzības novēršanai. Saskaņā ar praksi citās sociālās politikas jomās tika piemērota arī atvērta koordinācijas metode (AKM).

2006. gadā tika izveidota jauna politikas sistēma – atklātā koordinācijas metode sociālās aizsardzības un integrācijas jomā (sociālā AKM), kas apvienoja un integrēja

trīs atsevišķas AKM attiecībā uz sociālo iekļaušanu, veselību un ilgtermiņa aprūpi un pensijām. . Sociālā AKM ietver šādus visaptverošus mērķus: sociālā kohēzija, sieviešu un vīriešu vienlīdzība un vienlīdzīgas iespējas visiem, izmantojot efektīvas sociālās aizsardzības sistēmas; Lisabonas mērķu izaugsmes, darbietu radīšanas un sociālās kohēzijas jomā efektīva un savstarpēja mijiedarbība; laba pārvaldība un ieinteresēto personu iesaistīšana.

Komisija ar 2008. gada oktobra [ieteikumu](#) par tādu cilvēku aktīvu integrāciju, kuri ir atstumti no darba tirgus, atjaunināja [Padomes Ieteikumu 92/441/EEK](#) un paziņoja, ka dalībvalstīm būtu jāizstrādā un jāīsteno integrēta visaptveroša stratēģija, kas vērsta uz tādu cilvēku aktīvu integrāciju, kuri ir atstumti no darba tirgus, to apvienojot ar atbilstīgu ienākumu atbalstu, integrējošiem darba tirgiem un piekļuvi kvalitatīviem pakalpojumiem.

Viens no lielākajiem jauninājumiem 2010. gadā pieņemtajā stratēģijā “Eiropa 2020” gudrai, ilgtspējīgai un iekļaujošai izaugsmei bija jauns kopējais mērķis nabadzības un sociālās atstumtības apkarošanā, proti, par 25 % samazināt to eiropiešu skaitu, kuri dzīvo zem valsts nabadzības sliekšņa, un vairāk nekā 20 miljoniem cilvēku palīdzēt izkļūt no nabadzības. Tomēr nabadzības un atstumtības riskam pakļauto cilvēku skaits joprojām ir augsts un pirmo reizi ievērojami samazinājās 2017. gadā (par 5,1 miljonu salīdzinājumā ar 2016. gadu (*Eurostat* dati)).

Šā mērķa sasniegšanai 2010. gada decembrī Komisija izveidoja Eiropas platformu cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību kopā ar nozīmīgu iniciatīvu sarakstu, piemēram, aktīvas iekļaušanas stratēģiju novērtējumu valsts līmenī un [Balto grāmatu par pensijām \(COM\(2012\)0055\)](#). Kopš 2011. gada platformas ikgadējā kopsapulcē tiek politikas veidotāji, galvenās ieinteresētās personas un cilvēki, kas ir saskārušies ar nabadzību.

Tā kā krīzes rezultātā Eiropā aizvien vairāk cilvēku saskaras ar nabadzības risku, Komisija 2013. gadā pieņēma divas papildu iniciatīvas.

Komisija 2013. gada februāra paziņojumā “Sociālie ieguldījumi izaugsmei un kohēzijai, tostarp Eiropas Sociālā fonda īstenošana” mudināja dalībvalstis piešķirt prioritāti sociālajiem ieguldījumiem cilvēkos nolūkā ieguldīt bērnos, lai pārtrauktu nelabvēlīgo apstākļu ciklu.

Turklāt Komisija 2013. gada oktobrī, atbildot uz Eiropadomes aicinājumiem, iepazīstināja ar [priekšlikumu](#) par Ekonomikas un monetārās savienības sociālās dimensijas pastiprināšanu. Svarīgs elements ir rezultātu pārskats par rādītājiem sociālajā jomā, kas ir analītisks instruments, lai noteiktu tādas attīstības tendences visā ES, kurām nepieciešama ciešāka uzraudzība. Tajā iekļauti pieci svarīgi rādītāji: bezdarbs; bezdarbs jauniešu vidū un to jauniešu īpatsvars, kuri nav nodarbināti un nav iesaistīti izglītībā vai apmācībā (*NEET*); mājāsaimniecību izmantojamie ienākumi; nabadzības riskam pakļauto cilvēku īpatsvars un ienākumu nevienlīdzība. Kopš 2014. gada Eiropas pusgada īstenošanas šis pārskats ir iekļauts ikgadējā izaugsmes pētījuma Vienotajā nodarbinātības ziņojumā, kurā izklāstītas stratēģiskās politikas prioritātes. Turklāt 2015. gadā trīs nodarbinātības rādītāji (ekonomiski aktīva darbaspēka līmenis, ilgtermiņa bezdarba līmenis un jauniešu bezdarba līmenis) tika pievienoti makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras brīdināšanas

mehānisma ziņojumam, taču tie neprasa veikt turpmākus pasākumus, jo Komisija neuzskata, ka tie paši par sevi norāda uz makrofinansiālo risku palielināšanos. Eiropas Parlaments vairākās rezolūcijās ir aicinājis iekļaut papildu rādītājus, piemēram, bērnu nabadzības līmeni un bezpajumtniecību (sk. 2015. gada 11. marta un 2014. gada 25. novembra rezolūcijas).

2017. gada aprīlī Komisija izveidoja [Eiropas sociālo tiesību pīlāru](#), lai sekmētu konvergenci, kuras mērķis ir uzlabot dzīves un darba apstākļus aizvien elastīgākos darba tirgos. Visas trīs galvenās ES iestādes 2017. gada novembrī kopīgā paziņojumā pauda apņemšanos īstenot minēto pīlāru. Šajā pīlārā sociālā aizsardzība un iekļaušana ir viena no trijām galvenajām jomām ([2.3.1. Sociālā un nodarbinātības politika: vispārējie principi](#)).

Eiropas sociālo tiesību pīlārs ir izmantots, lai uzsāktu virkni likumdošanas un politikas iniciatīvu, piemēram, priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai par pārredzamiem un paredzamiem darba nosacījumiem un sociālo taisnīgumu (Eiropas Darba iestāde, sociālās aizsardzības pieejamība).

B. Diskriminācijas nepieļaušanas tiesību akti

Par pagrieziena punktu var uzskatīt 1997. gadu, kad Eiropas Kopienas dibināšanas līgumā tika iekļauts jauns pants, proti, 13. pants (patlaban LESD 19. pants), ar ko Padomei pilnvaroja rīkoties, lai novērstu pilnīgi cita veida diskrimināciju, tostarp rases vai etniskās piederības, reliģijas vai pārliecības, vecuma, invaliditātes un seksuālās orientācijas dēļ. Šis pants 2003. gadā tika grozīts ar Nicas līgumu, lai varētu pieņemt veicināšanas pasākumus.

Vēlāk tika pieņemtas vairākas direktīvas:

- [Rasu vienlīdzības direktīva](#) (2000/43/EK);
- [Nodarbinātības vienlīdzības direktīva](#) (2000/78/EK);
- [Vienlīdzīgas attieksmes direktīva](#) (2006/54/EK), kurā apvienotas vairākas iepriekšējās direktīvas, kas veltītas sievietes un vīriešu vienlīdzīgām iespējām.

Salīdzinošā pētījumā par Eiropas diskriminācijas novēršanas tiesību aktiem (2017) uzsvērts, ka minētās direktīvas ir ievērojami pastiprinājušas juridisko aizsardzību pret diskrimināciju visā Eiropā, neraugoties uz nelieliem trūkumiem, ko dažas dalībvalstis pieļāva transponēšanā.

Vēl divi Komisijas priekšlikumi direktīvām, ar ko sekmē vienlīdzību, neguva vienprātīgu Padomes atbalstu: direktīva par dzimumu līdzsvaru uzņēmumu valdēs (2012) un direktīva par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu ārpus nodarbinātības jomas (2008). Vēl cita direktīva par grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu (2008. gads, groza 1992. gada direktīvu), kuru atbalstīja Eiropas Parlaments, tika atsaukta 2015. gada jūlijā, jo tās apspriešana Padomē vairākus gadus atradās strupceļā. Tā vietā Komisija 2017. gada aprīlī iepazīstināja ar priekšlikumu direktīvai par darba un privātās dzīves saskaņošanu vecākiem un aprūpētājiem, kas ir viens no Eiropas sociālo tiesību pīlāra ([2.3.1. Sociālā un nodarbinātības politika: vispārējie principi](#)) sasniedzamajiem rezultātiem. Šajā direktīvā ir iekļauta plašāka perspektīva par aprūpes pienākumu sadali starp sievietēm un vīriešiem.

C. ES finansējums

Visas spēkā esošās Kopienas finansējuma programmas nodarbinātības un sociālo lietu jomā 2007. gadā apvienoja vienā satvarā, pieņemot jauno programmu "Progress". Lai turpinātu racionalizēt administrāciju, Nodarbinātības un sociālās inovācijas programmā (*EaSI*) laikposmam no 2014. gada līdz 2020. gadam ([2.3.2. Eiropas Sociālais fonds](#)) tika iekļauta programma "Progress".

Parlaments un Padome 2014. gada martā pieņēma Regulu (ES) Nr. 223/2014 par Eiropas atbalsta fondu vistrūcīgākajām personām (*FEAD*). Ar fondu tiek nodrošināts atbalsts dalībvalstu pasākumiem, ar ko vistrūcīgākajām personām sniedz materiālo palīdzību, vienlaikus veicot sociālās integrācijas pasākumus. Budžetā 2014.–2020. gadam reālā izteiksmē ir atvēlēti līdzekļi 3,8 miljardu EUR apmērā, kopā ar papildu 15 % dalībvalstu līdzfinansējuma atbilstīgi valstu programmām.

Galvenais finansēšanas instruments ir Eiropas Sociālais fonds (ESF), ar ko ES finansējumu dara pieejamu tādu pasākumu līdzfinansēšanai, kuru mērķis ir diskriminācijas apkarošana un palīdzība visnelabvēlīgākajā situācijā esošajiem iedzīvotājiem piekļūt darba tirgum. Komisija 2018. gada maijā nāca klajā ar priekšlikumu par ESF+ (2021–2027), ar kuru apvienos ESF, *FEAD* un citas programmas.

D. Īpašām grupām paredzētas ES stratēģijas

Komisija 2010. gada novembrī pieņēma [Eiropas stratēģiju invaliditātes jomā 2010.–2020. gadam](#) ([COM\(2010\)0636](#)), kuras pamatā bija rīcības plāns invaliditātes jomā 2004.–2010. gadam un kuras mērķis bija īstenot izmēģinājuma projektu attiecībā uz ES invaliditātes karti un tādi likumdošanas pasākumi kā, piemēram, [Tīmekļa pieejamības likums](#) (Direktīva 2016/2102/ES) un Eiropas Pieejamības akts. Attiecībā uz dzimumu līdztiesību jauna programma, proti, [Stratēģiskā iesaiste dzimumu līdztiesības jomā 2016.–2019. gadam](#), turpina darbu, kas iesākts Komisijas Sieviešu un vīriešu līdztiesības stratēģijā 2010.–2015. gadam, kurā noteiktas galvenās prioritātes. Ņemot vērā augsto bezdarbu jauniešu vidū, 2012. gadā Komisija ierosināja jauniešu nodarbinātības tiesību aktu kopumu, kam 2013. gadā sekoja Garantija jauniešiem. Turklāt 2016. gada februārī Padome saskaņā ar Komisijas priekšlikumu pieņēma ieteikumu par ilgtermiņa bezdarbnieku integrāciju. Turklāt Komisija 2016. gada decembrī uzsāka Eiropas Solidaritātes korpusa darbību, lai radītu jauniešiem jaunas iespējas ([2.3.3. Nodarbinātības politika](#)).

EIROPAS PARLAMENTA LOMA

Lisabonas līgums ir piešķīris Parlamentam piekrišanas pilnvaras, pieņemot diskriminācijas novēršanas tiesības aktus saskaņā ar LESD 19. panta 1. punktu. Parlaments aktīvi piedalījās apspriedēs par šā panta iekļaušanu un bieži aicināja Komisiju un dalībvalstis nodrošināt pilnīgu un savlaicīgu attiecīgo direktīvu īstenošanu. Parlaments ir vairākkārtēji pieņēmis rezolūcijas, lai stiprinātu ES rīcību, kuras mērķis ir uzlabot sociāli mazaizsargāto personu apstākļus un iespējas un samazināt nabadzību (piemēram, 2018. gada 14. marta [rezolūcija](#) par nodarbinātības un sociālajiem aspektiem 2018. gada izaugsmes pētījumā). Parlaments ir uzsvēris nepieciešamību apkarot nevienlīdzību, lai uzlabotu darbvietu radīšanu un izaugsmi, ņemot vērā

dzimumu nevienlīdzību. Parlaments ir aicinājis integrēt dzimumu līdztiesības aspektu budžeta un politikas plānošanā un, izstrādājot jebkuru jaunu politikas virzienu, veikt ietekmes uz dzimumu novērtējumu. Rezolūcijās arī tikušas paustas bažas par nabadzības dzimumu aspektu un sieviešu un vīriešu pensijas atšķirībām (piemēram, [2017. gada 14. jūnija rezolūcija](#) un [2017. gada 16. novembra rezolūcija](#)). Parlamenta [2018. gada 17. aprīļa rezolūcijā](#) galvenā uzmanība pievērsta sieviešu un meiteņu iespēju uzlabošanai digitālajā nozarē.

Parlaments [2017. gada 19. janvārī](#) pieņemtajā rezolūcijā par Eiropas sociālo tiesību pīlāru ierosināja vairākas iniciatīvas sociālās dimensijas stiprināšanai, piemēram,

- pamatdirektīvu par pienācīgiem darba apstākļiem visos nodarbinātības veidos,
- Eiropas koordinācijas un kvalitātes kritēriju sistēmu attiecībā uz dalībvalstu minimālajām darba algām,
- dalībvalstu minimālo ienākumu shēmas (sk. arī 2010. gada 20. oktobra rezolūciju),
- Garantiju bērniem,
- obligātu vidējās izglītības pabeigšanu,
- Eiropas ekonomikas pārvaldības līdzsvara atjaunošanu, izmantojot vērienīgākus sociālos mērķus.

Atbildot uz Parlamenta rezolūcijām par šo jautājumu, Komisija pašlaik izskata iespējas rīkoties attiecībā uz Garantiju bērniem.

[Aoife Kennedy](#)
05/2019

